

АНГЛОМОВНИЙ ПАРЕМІЙНИЙ КОНТЕНТ: СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Голі-Оглу Тамара Войцехівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID: 0000-0002-7474-2563

Михійко Ксенія Олексіївна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

У статті уточнено поняття «паремія», «паремійний контент», проаналізовано структурні та семантичні типи паремій, досліджено особливості англійських та українських паремійних виразів у зіставному аспекті. Результатом зіставного аналізу є визначення спільних і відмінних рис паремійних контентів англійської та української мов. Встановлено, що прислів'я і приказки англійської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням і стилістичним забарвленням, проте значна їх частина має свої особливості на різних рівнях своєї функціональної реалізації, обумовлені особливостями національного світосприйняття і оригінальністю національних картин світу англійців та українців.

У науковому дослідженні значну увагу приділено детальному аналізу стратегій перекладу паремій з англійської на українську мову. Як найчастотніші та найефективніші для англійської та української мов виділено стратегію дослівного перекладу, переклад за допомогою фразеологічного еквівалента і стратегію адаптивного перекладу. У дослідженні робиться висновок, що вибір стратегії перекладу в реальних умовах крос-культурної комунікації обумовлюється контекстом (лінгвістичним і культурним), метою перекладу та рівнем культурної близькості між мовами, що беруть участь у процесі перекладу. Проаналізовано внутрішньомовні та позамовні чинники, що впливають на адекватність перекладу паремійних виразів; як найактивніші – виокремлено культурний і прагматично-семіотичний чинники. Робиться акцент на тому факті, що для успішного перекладу паремій перекладачі повинні знаходити баланс між збереженням змісту, стилю та культурної специфіки, використовуючи різні стратегії – від пошуку еквівалентів до адаптації та калькування.

Ключові слова: англійські паремії, українські паремії, стратегія перекладу, культурний контекст, стилістичні особливості.

Goli-Oglu T., Mykhiiko K. English paremiological content: translation strategies in the Ukrainian language.

The article clarifies the concepts of "paremia" and "paremiological content," analyzes the structural and semantic types of paremias, and examines the features of English and Ukrainian paremiological expressions from a comparative perspective. The result of the comparative analysis is the identification of common and distinctive features of the paremiological content in English and Ukrainian languages. It has been established that proverbs and sayings in English and Ukrainian may be similar in lexical composition, communicative meaning, and stylistic coloring; however, a significant part of them has unique characteristics at different levels of functional realization, determined by the peculiarities of national worldviews and the originality of the English and Ukrainian national world pictures.

The study devotes considerable attention to the detailed analysis of translation strategies for paremias from English into Ukrainian. The most frequent and effective strategies for both English and Ukrainian languages are identified as literal translation, translation through phraseological equivalents, and adaptive translation strategy. The study concludes that the choice of translation strategy in real cross-cultural communication is determined by the context (both linguistic and cultural), the purpose of the translation, and the degree of cultural proximity between the languages involved in the translation process.

Internal linguistic and extralinguistic factors influencing the adequacy of the translation of paremiological expressions are analyzed, with cultural and pragmatic-semiotic factors highlighted as the most active. Emphasis is placed on the fact that for successful translation of paremias, translators must find a balance between preserving content, style, and cultural specificity, using various strategies – from finding equivalents to adaptation and calquing.

Key words: *English paremias, Ukrainian paremias, translation strategy, cultural context, stylistic features.*

Постановка проблеми. Паремії, до яких належать прислів'я та приказки, є важливим елементом мовного багатства будь-якої нації. Вони є носіями народної мудрості, культурних цінностей і моральних засад, передаючи знання та досвід поколінь у стислій, часто образній формі. Англійська мова має багатий паремійний фонд, у якому відображені світоглядні особливості західної цивілізації. Прислів'я та приказки, що є компонентами паремійного контенту, становлять частину повсякденного мовлення, літератури, а також активно використовуються в засобах масової інформації. Однак переклад англійських паремій на українську мову ускладнюється цілим рядом чинників і труднощів, що пов'язані з лексичними, стилістичними та культурними відмінностями між двома мовами. Англійські паремії часто містять специфічні образи, фразеологічні звороти або культурні референції,

які можуть бути незрозумілими українському читачеві без адаптації. Тому успішний переклад вимагає не лише лінгвальних навичок, але й глибокого розуміння національних культур носіїв мови оригіналу і мови перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми культурної специфіки паремій (народних прислів'їв і приказок) на слов'янському мовному матеріалі виступили об'єктом студіювання в наукових роботах українського лінгвіста, засновника Харківської лінгвістичної школи Олександра Опанасовича Потебні ще в другій половині XIX ст. (його роботи: «Про деякі символи в слов'янській народній поезії», 1860 р.; «Про зв'язок деяких уявлень у мові», 1864 р.; «Про міфічне значення деяких обрядів і повір'їв», 1865 р.; «Про долю і споріднені з нею істоти», «Про купальські вогні і споріднені з ними уявлення», обидві – 1867 р.; «Пояснення малоросійських і споріднених народних пісень», 1883-1987 рр.). Подальші дослідження паремійного фонду, зокрема англійської та української мов, належать українським лінгвістам Ф. Бацевичу [1], А. Загнітку [5], В. Калько [6], Т. Космеді й Т. Осиповій [7], М. Полюжину [8], Ж. Янковській [11] та іншим. Англійські паремії також мають свою історію студіювання, зокрема на сьогодні вийшли друком два перекладні англо-українські словники паремій, укладачами яких є Л. Вознюк [2] та О. Дубенко [4].

Метою дослідження є аналіз структурних і семантичних типів англійських паремій, а також студіювання питання мотивованого вибору перекладачем стратегій перекладу паремійних виразів з англійської на українську мову.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійські паремії, або прислів'я та приказки, є значущим елементом мовної спадщини, що відображають культурні й соціальні особливості англійських народів. Вони мають складну лексико-структурну типологію, що включає розмаїтість форм, змістів і стилістичних прийомів. Паремії є не лише засобом вираження повсякденного досвіду і побутової обізнаності, але й важливим носієм культурних цінностей, філософських поглядів та моральних норм. Англійська

мова пропонує широкий спектр паремій, кожна з яких має свої структурні, семантичні та образні особливості.

Однією з ключових характеристик англійських паремій є їхня структурна різноманітність. За формою їх можна поділити на одно- та двочастинні вислови, ритмічні й лаконічні формули. Одночастинні паремії, такі як *A friend in need is a friend indeed* (*Друг пізнається в біді*) [11], характеризуються простотою та завершеністю думки. Вони виражають одну чітку ідею, яка зазвичай легко сприймається й не потребує додаткових пояснень. Натомість двочастинні паремії побудовано на протиставленні або порівнянні, як, наприклад, *You can't have your cake and eat it too* (*Не можна мати і з'їсти торт одночасно*) [11]. У таких прислів'ях гра контрастів дозволяє глибше передати моральний або філософський зміст. Ритмічні паремії, як-от *An apple a day keeps the doctor away* (*Одне яблуко на день – і лікар не потрібен*) [9; 11], використовують римовану форму, що робить їх зручними для запам'ятовування і часто вживаними у повсякденному мовленні.

Семантично англійські паремії також різняться за змістом. Деякі з них передають моральні уроки, як, наприклад, *Honesty is the best policy* (*Чесність – найкраща політика*) [9; 11], що закликає до етичної поведінки. Інші спрямовані на надання практичних порад, наприклад, *Don't count your chickens before they hatch* (*Не рахуй курчат, поки вони не вилупилися*) [10], попереджаючи про необхідність обережності в прийнятті рішень. Існують також філософські паремії, такі як *Time and tide wait for no man* (*Час і приплив не чекають ні на кого*) [11], що нагадують про незворотність часу та життєвих процесів.

Образність є ще однією важливою характеристикою паремійних виразів, зокрема й англомовних. Вони часто передають глибинні ідеї, народну мудрість у метафоричному форматі. Наприклад, вислів *A rolling stone gathers no moss* (*Камінь, що котиться, мохом не обростає*) [9; 11] є метафорою, що закликає до стабільності й послідовності у діях для досягнення успіху. Такі паремії, як правило, потребують глибшого осмислення, оскільки їхнє значення не завжди

є очевидним, прозорим. З іншого боку, є паремії з літеральним значенням, як-от: *Better late than never* (*Краще пізно, ніж ніколи*), які прямо передають зміст і не вимагають додаткових роз'яснень, адже позбавлені національно-культурних конотацій.

Важливо також зазначити, що стилістичні особливості англійських паремій, такі як рими, алітерації або звукові повтори, підвищують їх ефективність у повсякденному використанні. Вислови на кшталт *Waste not, want not* (*Не витрачай – не бракуватиме*) [11] демонструють алітерацію, що додає їм милозвучності та сприяють їхньому кращому запам'ятовуванню. Такі стилістичні прийоми роблять паремії ефективними засобами навчання та передачі знань.

Отже, англійські паремії представляють собою складну систему лексико-структурних одиниць, які відображають як мовні, так і культурні особливості народу. Вони є важливим засобом передачі моральних, практичних і філософських знань, що накопичувалися століттями. Різноманітність форм і змістів дозволяє англійським пареміям залишатися актуальними та вживаними в сучасному мовленні, а також зберігати свою значущість як культурний та освітній інструмент.

Переклад англійських паремій на українську мову є складним і багатогранним завданням, яке вимагає врахування як лексичних, так і культурних відмінностей між двома мовами. Основна складність полягає в тому, що прислів'я та приказки часто мають глибоко закорінені культурні референції, які не завжди можна адекватно передати іншою мовою. Англійські паремії використовують специфічні образи, метафори й фразеологічні звороти, які можуть бути незрозумілими або не мати відповідників в українській мові. Наприклад, англійське прислів'я *The early bird catches the worm* (*Хто рано встає, тому Бог дає*) [11] потребує адаптації не лише через різницю в образах, але й через відмінність культурних асоціацій, пов'язаних із птахами та раннім підйомом.

Одним із ключових аспектів перекладу є збереження семантичного навантаження й стилістичних особливостей оригіналу. Наприклад, деякі паремії можуть містити ритми або рими, як у випадку з *No rain, no gain* (*Без болю немає здобутків*) [11], що додає додатковий прошарок до їхньої виразності. Передача такого стилістичного елемента українською мовою може бути непростою, особливо якщо немає точного еквівалента з аналогічною структурою.

Ще однією проблемою є вибір між буквальним перекладом і адаптацією. Дослівний переклад може виявитися незрозумілим або штучним, як у випадку з прислів'ям *A leopard can't change its spots* (буквальний переклад – *Леопард не змінює плям*) [2, с. 178], яке потребує пошуку відповідного фразеологізму в українській мові для збереження образу й сенсу. Тому в українському паремійному контенті можна підібрати до цієї англійської паремії цілих дев'ять паремійних відповідників, зокрема: *Вовк линяє, але натури не міняє; Горбатого могила виправить; Вовк старіє, але не добріє; З чорного kota білого не зробиш; Каплавуху хоч родзинками годуй, а все буде каплавуха; Лихого справить заступ і лопата; Побий на бісові ліс, а все з біса буде біс; Кривого дерева не випрямиш; Крукові й мило не допоможе* [11]. Як бачимо, часом перекладачі змушені відходити від буквральності, щоб передати загальну ідею або емоційний тон, що може призвести до втрати частини оригінального змісту.

Переклад паремій з англійської мови на українську вимагає не тільки глибокого знання обох мов, але й уважного підходу до вибору перекладацької стратегії. Оскільки паремії є стислими й образними виразами народної мудрості, які несуть культурні та історичні референції, перекладач має вирішити, як найкраще передати їхню сутність українською мовою, зберігаючи оригінальний зміст і водночас роблячи текст зрозумілим для українського читача. Існує кілька підходів до перекладу паремій, кожен із яких має свої переваги та недоліки.

Однією з основних стратегій є **дослівний переклад**. Цей підхід зосереджений на точній передачі лексичних елементів оригіналу. Наприклад, фраза *The grass is always greener on the other side* може бути перекладена як *Трава завжди зеленіша по той бік* [11]. Такий переклад дозволяє зберегти оригінальну метафору й образність, але ризикує залишити українського читача без культурного контексту або пояснення. Дослівний переклад може бути ефективним, якщо обидві культури мають схожі образи або символи, але часто він не передає глибинного значення і може здатися незграбним і примітивним.

Інша стратегія – **фразеологічний еквівалент**. Це підхід, коли перекладач шукає схожий за змістом вислів в українській мові, який передає ту саму ідею або мораль. Наприклад, англійське прислів'я *Actions speak louder than words* може бути передане як *Не словом, а ділом*, що зберігає суть оригіналу, але адаптує його до українських культурних реалій. Використання фразеологічних еквівалентів є одним із найефективніших способів збереження як змісту, так і стилістичних особливостей, оскільки читач сприймає переклад як природний і зрозумілий.

Третя стратегія – **адаптація**, коли перекладач змінює оригінальну паремію, щоб зробити її зрозумілою в іншому культурному контексті. Цей підхід застосовується, коли немає прямого еквівалента або дослівний переклад може ввести в оману. Наприклад, англійське *Curiosity killed the cat* може бути адаптоване як *Цікавій Варварі ніс відірвали* [9] для передачі ідеї небезпеки надмірної цікавості, зберігаючи оригінальне значення, але через більш знайомий, традиційний український образ.

Крім того, можлива **часткова адаптація**, коли перекладач зберігає частину оригінальної паремії, додаючи нові елементи, щоб зробити її зрозумілою. Наприклад, у прислів'ї *A bird in the hand is worth two in the bush* (*Краще синиця в руках, ніж журавель у небі*) [4, с. 67] частково зберігається структура, але замінюються образи, щоб відповідати українським мовним традиціям і знанням з орнітології.

Висновки і перспективи дослідження. Англomовний паремійний контент є важливою частиною культури та мови, що втілює мудрість та цінності народу. Переклад англomовних паремій на українську мову вимагає не лише лінгвістичної майстерності, але й розуміння культурних контекстів. Для успішного перекладу паремій перекладачі повинні знаходити баланс між збереженням змісту, стилю та культурної специфіки, використовуючи різні стратегії – від пошуку еквівалентів до адаптації та калькування. Вибір стратегії перекладу залежить від контексту, мети перекладу та культурної близькості між мовами.

Паремійні контенти англійської та української мов являють собою багатовимірні і багатокомпонентні системи, тому перспективними будуть дослідження різних рівнів цих систем і функціональна спрямованість паремійних одиниць у межах різних стилістичних підсистем англійської та української мов, що прямо чи опосередковано впливає на рівень адекватності перекладу текстів різних жанрів і вироблення стратегій перекладу і способів подолання труднощів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики: Монографія. Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2003. 281 с.
2. Вознюк Л. Англо-американські прислів'я та приказки (English-American Proverbs and Sayings). Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 224 с.
3. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: Монографія. Київ: Логос, 2004. 282 с.
4. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки. Вінниця: Нова книга, 2004. 416 с.
5. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонНУ, 2007;

6. Калько В. Українські паремії як мовленнєві акти. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2020. Vol. VIII/2. PP. 33–44;

7. Космеда Т. А., Осипова Т. Ф. Комунікативний кодекс українців у пареміях : тлумач. словник нового типу. Дрогобич: Коло, 2010. 270 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9661>

8. Полюжин М.М. Напрями та одиниці прагматичного аналізу мовленнєвої комунікації. *Проблеми романо-германської філології*. Ужгород: Патент, 2003. С. 6–20;

9. Сімдесят англійських прислів'їв, які варто знати. URL: <https://dreamer.kiev.ua/70-angliiskyh-prisliviv/>

10. Янковська Ж. Парадигма фольклорно-літературної архетипності. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2017. Vol. V. PP. 133–141;

11. Kyiv Dictionary: Електронний словник. URL: <https://www.kyivdictionary.com/uk>

REFERENCES

1. Batsevych, F. S. (2003). *Narysy z komunikatyvnoi linhvistyky: Monohrafiia* [Essays on Communicative Linguistics: Monograph]. Lviv: Lviv University Publishing House named after I. Franko [in Ukrainian];

2. Vozniuk, L. (2008). *Anglo-amerykanski prysliv'ia ta prykazky* (English-American Proverbs and Sayings). Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in English and Ukrainian];

3. Holubovska, I. O. (2004). *Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu: Monohrafiia* [Ethnic Features of Linguistic Worldviews: Monograph]. Kyiv: Lohos [in Ukrainian];

4. Dubenko, O. Yu. (2004). *Anglo-amerykanski prysliv'ia ta prykazky* [English-American Proverbs and Sayings]. Vinnytsia: Nova Knyha [in English and Ukrainian];

5. Zahnitko, A. P. (2007). Teoriia suchasnoho syntaksysu [Theory of Modern Syntax]. Donetsk: DonNU [in Ukrainian];
6. Kalko, V. (2020). Ukrainski paremiï yak movlennievi akty [Ukrainian Paremas as Speech Acts]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Poznań: Adam Mickiewicz University in Poznań. [in Ukrainian];
7. Kosmeda, T. A., Osypova, T. F. (2010). Komunikatyvnyi kodeks ukraintsiiv u paremiiach: tлумach. Slovnyk novoho typu [Communicative Code of Ukrainians in Paremas: Explanatory Dictionary of a New Type]. Drohobych: Kolo. Retrieved from : <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9661> [in Ukrainian];
8. Poliuzhyn, M. M. (2003). Napriamy ta odynytsi prahmatychnoho analizu movlennievoi komunikatsii [Directions and Units of Pragmatic Analysis of Speech Communication]. *Problemy romano-hermanskoï filolohii*. Uzhhorod: Patent [in Ukrainian];
9. Simdesiat anhliiskykh prysliv'iv, yaki varto znaty [Seventy English Proverbs You Should Know]. Retrieved from : <https://dreamer.kiev.ua/70-angliiskyh-prisliviv/> [in English and Ukrainian];
10. Yankovska, Z. (2017). Paradyhma folklorno-literaturnoi arhetypnosti [The Paradigm of Folklore-Literary Archetypality]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Poznań: Adam Mickiewicz University in Poznań, 2017. Vol. V, pp. 133–141 [in Ukrainian];
11. Kyiv Dictionary: Elektronnyi Slovnyk [Kyiv Dictionary: Electronic Dictionary]. Retrieved from: <https://www.kyivdictionary.com/uk> [in English and Ukrainian].